

Nagykőrös Polgármesteri Hivatal

Dr. Czira Szabolcs polgármester részére

Pályázat

„Félremagyarozott és elhallgatott igazság”

„Egy aljas kor aljas titkai”

A pályázó adatai: Kovács Blanka, a Miskolci Lévy József Református Gimnázium 2. osztályos tanulója.

A riport alanya: Panyuscsik Jánosné sz. Z. Kovács Mária (1946. 04. 16. Zsujta; 3875 Hernádszurdok, Petőfi út 12.).

A történelmi múlt, ahol az események megtörténtek.

Zsujta község Abaúj északi területén a Borsó hegy lábánál, a Hernád völgyében fekszik. A községet első ízben egy 1219-ből való oklevél említi, ahol a falu neve Sucta. A település királyi birtok volt, amelyet V. István a királyné tárnokmesterének adományozott. Később a Perényiek birtokába került. A török támadások nyomán a falu a 17. században csaknem teljesen elnéptelenedett. 1715-ben mindössze öt jobbágycsalád lakott benne. A 18. század közepétől egyfalus nemesek lakták. Lakossága 1828-ban 496 fő volt.

A 19. század II. felében több nagybirtok is alakult a falu területén. Sok, idegenből hozott summás dolgozott ekkor a nagybirtokon. A helyi lakosság többsége néhány holdon küszködött a megélhetésért. 1945-ben itt is megtörtént a földosztás, majd 1949-ben megalakult a helyi TSZ. Az 1960-as évektől a fiatalabb korú munkavállalók közül egyre többen jártak a megye ipari munkahelyeire dolgozni, egy részük el is költözött a községből. Az 1980-as évekre az agrárfoglalkozású lakosság előregedett. A község népessége az 1960-as évektől gyors ütemben fogyott. Zsujtán a község alapellátását szolgáló intézmények teljesen hiányoznak.

Blanka: Az Észak-Magyarországban olvastam a kulákküldözéssel kapcsolatos pályázatról és eszembe jutott, hogy apai nagyapám néhai Kovács Sándor gyakran mesélt arról, hogy édesapjának testvéreit Z. Kovács Jánost és Istvánt abban az időben meghurcolták, börtönbe is vetették őket. Arra gondoltam, hogy nagynénémet, Z. Kovács János lányát, Marika nénémet megkérem, meséljen a történetekről.

Marika n: Gyerek voltam, 6 éves, amikor 1952-ben egy éjszaka fekete kabátos rendőrök törtek be a házukba, ketten voltak, mindkettőjüknél fegyver volt. Rákiáltottak édesapámra: „Büdös kulák, a szádba nyomom a revolvert!” Pista bátyámnak ekkor már hátracsavarták a kezét, és vitték a teherautó platójára, amely a kapunk előtt állt. Ide dobták fel édesapámat is.

Édesanyámnak nem mondták, hogy hova viszik őket, de később megtudtuk, hogy Abaújszántóra kerültek, majd néhány nappal később a debreceni börtönbe vitték őket. A letartóztatás oka: édesapám nem akarta aláírni az istálló államosításával kapcsolatos lemondó nyilatkozatot.

Blanka: Miért minősítették kuláknak a családot?

Marika n: Édesapám falusi középparasztként a nagybácsinkkal – aki nem nősült meg, és velünk élt közös háztartásban – a földterületeik összeadódtak. A nagybátyám az I. világháborúban az olasz és a szerb fronton szolgált Doberdónál és Isonzónál. Neve benne van a 34. gyalogezred című könyvben. Horthy Miklós vitézzé fogadta Halmaj rétyén, és 16 katasztrális hold földet kapott. Tartalékosként még 1938-ban is szolgált Munkácson (1890-ben született).

Édesapám az 1930-as évek végén tüzes gépet vett, ezzel csépelte a falusi paraszt embereknek a gabonát. A cséplőgépet két szürke ökrök húzta át az egyik portáról a másikra. Szüleim, ha jó évet zártak, földet vettek, hogy legyen miből megélni a gyermekeiknek. Két fivérémmel együtt hárman voltunk testvérek. Szüleim állattartással is foglalkoztak. A '40-es évek elején Schwarz Gyula eladta édesapámnak a község leghosszabb istállóját, 50 tehén és több ló is elfért benne. Apám azt mondta, Schwartz bácsiéknak menni kell Franciaországba, mert ott befogadják őket, ha van pénzüik. Az '50-es évek elején ezt az istállót egy tollvonással elvették tőlünk, államosították az épületet. Itt kezdte meg a helyi termelőszövetkezet a működését, ebben az istállóban.

Blanka: Hogyan sikerült kijutni a debreceni fogdából?

Marika n: A debreceni fogdában híre ment a foglyok között, hogy létezik egy ügyvéd Miskolcon, Dr. Gyika László (aki szintén fogoly volt a debreceni börtönben), aki ki tudja hozni a börtönből a kulákokat, de sok pénzbe kerül a szabadulás. Édesanyámnak üzent apuka, hogy a két ökröt és egy tehenet el kell adni. Mamám elment gyalog Hidasnémetibe, itt lakott Herskovits Ferenc bácsi, aki jól ismerte a szüleimet, mert korábban sok állatot eladott nekünk (később Hernádíra változtatta a nevét). Ő azt mondta, hogy az állatokat el kell hajtani a pálházai vásárra, ami akkor közeli időpontban volt, ott el fogja tudni adni. Zsujta Pálháza 25 km. Az állatokat lovas szekér után kötötték, az ökröket és a Zsófi nevű vemhes tehenet és Mámával a két fivérem elment Pálházára. Közben Telkibányán megaludtak oda is vissza is rokonoknál. Az ökröket sikerült eladni, az erdőre kellett az erős szürke marha, a fákat lehúzni. De a Zsófi nem kelt el. Amikor hazaértek fáradtan a Zsófival, az bement az istállóba, és megellett egy bikaborjút (akkor ez is nagy érték volt, Bátorinak neveztük el).

Édesanyám másnap elindult a pénzzel Miskolcra, a vonatra nem Hidasnémetiben, hanem Hernádszurdokon szállt fel, hogy senki ne tudja, hová megy. Miskolcon átadta a pénzt Dr. Gyika Lászlónak, ő pedig repülőgépre ült, mert az ügy sürgős volt. A szüleimnek vagy Recsk, vagy Hortobágy volt kilátásba (akkor volt Miskolc – Debrecen között repülőjárat).

Szüleim rövid idő múlva egy éjszaka hazajöttek azzal, hogy hetekig nem mutatkozhatnak. A padláson aludtak, és csak az istállóban dolgoztak.

Blanka: Volt lehetősége az életben Dr. Gyika Lászlóval találkoznia?

Marika n: Vele nem tudtam beszélni, de egy alkalommal felfigyeltem arra, hogy az Észak-Magyarország című napilapban megjelent egy felhívás, hogy a hortobágyi kitelepítettekről kiadtak egy könyvet. Az író-olvasó találkozóra elmentem Miskolcra, ott találkozhattam Dr. Gyika Andrással, az ügyvéd úr fiával, akinek megköszönhettem az édesapámat és a nagybácsimat, hogy kimentette édesapja őket a rabságból, és így fel tudtak nevelni.

Blanka: Milyen terheket jelentett még a kulák megbélyegzés?

Marika n: Nagyon összetett tehertétel volt a család számára. János, fivérem, aki a Sárospataki Református Kollégiumban tanult, és lelkes szerett volna lenni, sajnos az érettségi után el kellett mennie a Diósgyőri Vasgyárba dolgozni. Később levelező testnevelés edzői szakon végzett.

Pista testvérem a gönci 8. osztály után sehová nem nyert felvételt, jóval később a Putnoki Mezőgazdasági Technikumba, majd a Gyöngyösi Főiskolán szerzett mezőgazdasági üzem-mérnöki oklevelet. A rendszerváltás után a kárpótlási jegyért földet vett, és 14 faluban volt falugazdász. Engem az idősebb testvérem a Miskolci Leánygimnáziumba íratott azzal, hogy vagy tanulsz, vagy mész a TSZ-be kapálni (matematika-fizika szakos tanár lettem, 42 évet tanítottam).

Blanka: A nehéz időben édesanyjuk hogyan tudta táplálni a családot, hogyan történt az élelmezésük?

Marika n: Egy tehenet mindig tartottunk, azt nem vették el. Így tej, túró mindig volt. Egy alkalommal Dr. Csiki Vidor állatorvos megkérdezte a Mamámat: Mit ad ezeknek a gyerekeknek enni, hogy ilyen jó csontozatúak? Fivéreim 180 cm, én is elég magas voltam. Édesanyám azt válaszolta, hetente kétszer bab, vagy lencse, borsó, kétszer káposzta és dara. Csak vasárnap ettünk baromfi-húst. Mamám minden nap három levél tésztát gyúrt, egy a leves alá, kettőből volt a második fogás, lekvárral, túróval, mákkal, dióval.

A nagybácsim, aki haláláig velünk élt, minden héten hétfőn gyalog vagy busszal ment a gönci piacra, és ami otthon megtermett, felesleget vitte eladni. Pár forintot mindig hozott, ami elég volt kenyérre, cukorra és sóra.

Blanka: Egyéb nyomot nem jelentett a megbélyegzés?

Marika n: Természetesen jelentett. Hiszen a ház, amit az apám elkezdett építeni, az ma is torzóként áll, mert nem sikerült befejezni. A testvéreim Miskolcon a városban keresték a megélhetési lehetőséget, én pedig férjhez mentem a szomszéd községbe. A rettegés, a félelem évekig nyomasztotta a családot. Az '50-es években volt olyan idő, hogy végképp nem volt kenyérünk. Édesapám és két testvérem kimentek a mezőre, Mamám sulykot vitt a trónyében, és arattuk a TSZ táblában a magunkét. Hordtuk keresztkébe, és előtte a Mama kisulykolta a búzáat. Kb. fél zsáknyi lehetett, amit a testvérem a vállára vett, és a felső kerten keresztül szürkületkor mentünk haza. Mielőtt az útra kilépett a testvérem, az apám rászólt: Figyelj, meg ne lássanak! Ez az az érzés, ami beivódott az emberekbe, a rettegés, a félelem.

Mindenünket elvettek, de még a magunkét is lopni kellett. Mama otthon kislelte a búzát, és még este Varga Pista bácsinál a kövön megőrölték a testvéreim. Reggel Mama dagasztotta a teljes kiörlésű lisztből készült kenyeret. A szekereket, a szerszámokat, a mezőgazdasági eszközöket úgy vitték el, hogy semmiféle ellenszolgáltatást nem kaptunk.

A cséplőgépet a Vilmányi Állami Gazdaságba vitték. A kulákok udvarát az ellenőrök rendszeresen figyelték és büntették. Pl. ha a szomszéd tehene a kapunk előtti hordóban lévő tűzoltó vízből leivott egy vödörnyit, már megbüntettek. Ha az udvaron szalmaszálak voltak, ezért is büntettek. Megyeri bácsi az adószedő minden héten járta a falut és szedte a 100 Ft-okat. Számtalanszor kellett békekölcsönt venni. A rendszer megfélemlítette és zárkóztatta az embereket.

Blanka: Az 1956-os eseményekre hogyan emlékszik vissza?

Marika n: Szüleim nagy szeretettel emlegették Nagy Imrét, és reménykedtek, hogy megváltozik a rendszer. István testvérem az I. világháborús emlékműnél elszavalta Petőfi Sándor Nemzeti Dal című költeményét. Zsujta távol esett a miskolci eseményektől, de híre jött, hogy Nagymáthé Istvánt, a zsujtai orvos fiát műszaki egyetemi hallgatót Miskolcon letartóztatták és börtönbe került. Újabb megfélemlítés és rettegés következett. A szüleim féltették a testvéreimet, mert ekkor 19 éves volt.

A '60-as évek már egy kicsit nyugodtabban teltek, konszolidáltabb volt a helyzet. Édesapám 260 Ft nyugdíjat kapott, anyukám semmit. Testvéreim segítettek, hogy tovább tudtam tanulni. Negyedikes gimnazista voltam 1964-ben, amikor az első karórát és az első ridikült kaptam. A Kossuth Gimnáziumban kötelező volt a matrózbólúnnepre és a kék köpeny, ami alatt nem látszott a szegénység. Osztálytársaim tanítóim drága Szabó Sándor néptanító Zsujtán, aki generációkat nevelt és tanított, tovább küldött a városba, hogy legyen valami a gyerekből. Kovács Marianna, Márta néni, aki a középiskolában felkarolta a falusi hátrányos helyzetű gyerekeket, és pályára állította. Természetesen sokat köszönhetek osztálytársaimnak, akik sokat segítettek a tanulásban, és akikkel mai napig jó a kapcsolat. Mindezek talán nem tartoznak hozzá az '50-es évek aljas korához, de közvetett hatása évtizedekre nyomot hagyott a családunk életében.

Blanka: A rendszerváltás mit jelentett az önök számára?

Marika n: Kicsit fellélegeztünk, először nem reméltünk, hogy kapunk valamit. A padláson lévő több zsákyi papír között megtaláltuk a cséplőgép gépkönyveit, melyben édesapám a cséplést vezette. A földek után és a cséplőgép után 1.600.000.- Ft értékű kárpótlási jegyet kaptunk. Az államosított ingatlan után semmit. István testvérem és én is vettünk földet, erdőt, jelenleg bérbe adjuk. Sajnos a szüleim ezt nem érthették meg, mert édesapám 1968-ban, édesanyám 1974-ben elhunyt.

Blanka: Megköszönöm, hogy őszintén megnyilatkozott, további nyugdíjas éveikhez jó egészséget kívánok!

Hernádszurdok, 2016. március 12.